

RADA BEZPIECZEŃSTWA ONZ A ZMIANY KLIMATU

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL VS. CLIMATE CHANGE

Streszczenie: Autorka analizuje rolę i mandat Rady Bezpieczeństwa w odniesieniu do zmian klimatu. Zmiany te zaczęto postrzegać jako zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie. Ten ostatni termin ewoluował i obecnie obejmuje nie tylko konflikty zbrojne lub naruszenia praw człowieka, ale także zmiany klimatu lub epidemię HIV/AIDS lub wirusa Eboli. W artykule analizie poddano przede wszystkim rezolucje Rady Bezpieczeństwa dotyczące zmian klimatu jako zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie.

Słowa kluczowe: zmiany klimatu, bezpieczeństwo ekologiczne, Rada Bezpieczeństwa, zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie

Summary: The Author examines the role and mandate of the UN Security Council with reference to the climate change. The latter became to be regarded as a threat to peace and international security. This notion has evolved and now it encompasses not only armed conflicts or human rights violations but also climate change or HIV/AIDS or Ebola virus. The author analyses UN Security Council resolutions that refer to climate change as a threat to international peace and security.

Key words: climate change, environmental security, Security Council, threat to international peace and security

Uwagi ogólne. Zmiany klimatu i bezpieczeństwo ekologiczne

Tradycyjnie bezpieczeństwo państwa pojmowano w jego wymiarze militarnym – jako zachowanie jego suwerenności, niepodległości i integralności terytorialnej. Państwa były przez długi czas jedynymi, a dziś wciąż są głównymi podmiotami prawa międzynarodowego, uczestnikami stosunków międzynarodowych i podmiotami bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo oznaczało wzajemne jego zapewnienie (Madej, 2007, s. 23). Zgodnie z tym założeniem, jedynym podmiotem i obiektem bezpieczeństwa było państwo. Z kolei źródłem zagrożeń były działania innych państw, np. w formie zbrojnej agresji. Zbiór wartości chronionych będących treścią bezpieczeństwa w tradycyjnym ujęciu obejmował więc niepodległość państwa i jego integralność terytorialną (Madej, 2007, s. 24-25). Wraz z pojawieniem się innych podmiotów prawa międzynarodowego i stosunków międ-

dzynarodowych, zmianie zaczęło ulegać rozumienie bezpieczeństwa, nie tylko ze względu na podmiot chroniony, ale także źródło zagrożeń (Szpak, 2016, s. 79).

Bezpieczeństwo nie jest już dziś postrzegane tylko w aspekcie militarnym, lecz pojawiły się inne jego poziomy takie jak bezpieczeństwo polityczne, społeczne, kulturowe, ekonomiczne, energetyczne, ekologiczne, zdrowotne, cybernetyczne czy ludzkie (bezpieczeństwo człowieka lub bezpieczeństwo wymiaru ludzkiego w nomenklaturze Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) (Kukułka, 1982, s. 28; Balcerowicz, 2002, s. 185; Cichy, Szyjko, 2014, s. 116; Drabik, 2013, s. 189 i nast.; Rosa, Lipińska-Rzeszutek, Kubiak, 2007, s. 218; Górka-Winter, 2003, s. 60; Menkiszak, 2003, s. 116-117). Dlatego też A. D. Rotfeld słusznie zauważył, że „bezpieczeństwo międzynarodowe nie jest zjawiskiem statycznym, lecz dynamicznym procesem, zmieniającym się w czasie i w przestrzeni” (Rotfeld, 2003, s. 655; Rotfeld 1990, s. 14; Cichy, Szyjko, 2014, s. 13).

W raporcie *Global Risks 2014* przyjętym na Światowym Forum Ekonomicznym w Davos wskazano na trzydzieści jeden zagrożeń globalnych pogrupowanych w pięć kategorii, a wśród nich te dotyczące zmian klimatu i bezpieczeństwa ekologicznego:

Zagrożenia ekonomiczne;

1. Zagrożenia związane z ochroną środowiska;

2. Zagrożenia geopolityczne;

3. Zagrożenia społeczne;

4. Zagrożenia związane z rozwojem technologicznym (strona internetowa World Economic Forum, s. 13).

5. Stan głębokiej politycznej i społecznej niestabilności w wielu państwach (strona internetowa World Economic Forum, s. 13).

W raporcie wskazano także dziesięć globalnych zagrożeń o największym znaczeniu w 2014 r.:

Kryzys fiskalny w kluczowych gospodarkach świata;

1. Wysokie bezrobocie strukturalne;

2. Kryzys w dostępie do wody;

3. Rażąca nierówność dochodowa;

4. Porażka w walce ze zmianami klimatu;

5. Większe ryzyko ekstremalnych zmian pogodowych (np. powodzi, pożarów, huraganów);

6. Porażka globalnego zarządzania;

7. Kryzysy żywnościowe;

8. Porażka głównych instytucji finansowych;

W raporcie z 2018 r. dziesięć globalnych zagrożeń uporządkowano według ich największego prawdopodobieństwa oraz ich skutków. W pierwszym przypadku kolejność wyglądała następująco:

1. Ekstremalne wydarzenia pogodowe;

2. Katastrofy naturalne;

3. Cyberataki;

4. Fałszowanie albo kradzież danych;

5. Porażka w zapobieganiu lub dostosowaniu się do zmian klimatu;

6. Przymusowe migracje na wielką skalę;
7. Katastrofy wywołane przez człowieka;
8. Ataki terrorystyczne;
9. Nielegalny handel;
10. „Bańki” na rynkach aktywów większych gospodarek ((strona internetowa World Economic Forum).

Natomiast w drugim przypadku kolejność uległa zmianie:

1. Broń masowego rażenia;
2. Ekstremalne wydarzenia pogodowe;
3. Katastrofy naturalne;
4. Porażka w zapobieganiu lub dostosowaniu się do zmian klimatu;
5. Kryzysy w dostępie do wody;
6. Cyberataki;
7. Kryzysy żywnościowe;
8. Utrata bioróżnorodności i zniszczenie ekosystemu;
9. Przymusowe migracje na wielką skalę;
10. Rozprzestrzenianie się chorób zakaźnych (strona internetowa World Economic Forum, s. 13).

Jak wynika z obu wyliczeń aż sześć z globalnych zagrożeń jest bezpośrednio lub pośrednio związane ze zmianami klimatu: ekstremalne wydarzenia pogodowe, katastrofy naturalne, porażka w zapobieganiu lub dostosowaniu się do zmian klimatu, utrata bioróżnorodności i zniszczenie ekosystemu, kryzysy w dostępie do wody i kryzysy żywnościowe (w ostatnich dwóch przypadkach zmiany klimatu utrudniają państwom możliwość zapewnienia ludności podstawowych dóbr takich jak woda i żywność). Wszystko to wskazuje na rosnącą rolę zagrożeń związanych ze zmianami klimatu i bezpieczeństwem ekologicznym dla bezpieczeństwa na świecie oraz rosnące zaniepokojenie społeczności międzynarodowej tymi zagrożeniami.

Zagrożenia ekologiczne zyskały na znaczeniu w ostatnich latach. Huragany, ekstremalne temperatury, utrata bioróżnorodności, zanieczyszczone powietrze i morza stały się coraz bardziej naglącymi zagrożeniami dla ludzi i ich zdrowia (strona internetowa World Economic Forum). Także w dokumencie Rady Ministrów RP z czerwca 2000 r. pt. „Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju” stwierdzono, że

„bezpieczeństwo ekologiczne jest pojęciem integrującym ochronę środowiska ze sferą społeczną, a szczególnie z ochroną zdrowia. W XXI wieku polityka ekologiczna i ochrona środowiska będą coraz silniej ciążyć ku polityce społecznej. Wymogi nowoczesnej ochrony środowiska nakazują zwrócić uwagę na konieczność podniesienia – zgodnie z zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju – poziomu jakości życia całego społeczeństwa, warunki środowiskowe są bowiem ważnym czynnikiem składającym się na jakość życia społeczeństwa” (Hull, 2009, s. 202-203).

Bezpieczeństwo ekologiczne ściśle się wiąże ze zmianami klimatu (m.in. globalne ocieplenie, podnoszenie się poziomu mórz i oceanów, anomalie pogodowe). Dla przykładu, zgodnie z *Arctic Climate Impact Assessment* z 2004 r., zmiany klimatu są szcze-

gólnie mocno odczuwalne w Arktyce. Przez kilka ostatnich dekad średnia temperatura w Arktyce wzrastała niemal dwa razy szybciej niż w reszcie świata. Rozległe topnienie lodowców, lodu i głębokiej zmarzliny stanowią dowód silnego ocieplania się Arktyki (w latach 1979-2012 pokrywa lodowa Arktyki zmniejszyła się o 50 procent (Cassotta, Hossain, Ren, Goodsite, 2015, s. 200). Topnienie głębokiej zmarzliny uwalnia do atmosfery dwutlenek węgla i metan przyczyniając się do dalszego podnoszenia się temperatury (van Tuyn, 2013, s. 267; Heyd, 2013, s. 317). Zmiany te stanowią wczesny sygnał ekologicznego i społecznego znaczenia globalnego ocieplenia (*Arctic Climate Impact Assessment*, 2004, s. 8; Koivurova, 2014, on line). Ocieplanie się klimatu ma liczne implikacje dla zdrowia ludzi. Bezpośrednie efekty płyną z narażenia na skrajne temperatury i nieprzewidziane wydarzenia pogodowe. Wzrost opadów wpływa na częstotliwość i dotkliwość klęsk żywiołowych. Zmiany te, będące rezultatem degradacji przez człowieka środowiska, mogą prowadzić do wojen o zasoby naturalne (np. o wodę, surowce energetyczne), a tym samym do wzrostu przemocy w świecie. Mogą one także prowadzić do wzrostu migracji ludności – w przyszłości będzie można mówić o migrantach lub nawet „uchodźcach ekologicznych” (Mikołajczyk, 2010, s. 460-476). Osoby takie zostaną zmuszone do opuszczenia swoich państw, dlatego, że państwa te znikną wskutek podnoszenia się poziomu wód. Czekają to wiele państw wyspiarskich, takich jak na przykład Malediwy, Tuvalu, Kiribati, Vanuatu, Wyspy Marshalla, Fidżi, Wyspy Cooka i Wyspy Salomona (Oliver, 2009, s. 209-243).

Po tych uwagach wprowadzających dotyczących zmian klimatu i bezpieczeństwa ekologicznego oraz zagrożeń z tym związanych w dalszej części autorka przedstawia kompetencje Rady Bezpieczeństwa ONZ, w tym w kontekście zmian klimatu. Następnie zostanie wskazana ewolucja pojęcia „zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie”, która wskazuje, że Rada była/jest gotowa zajmować się coraz to nowymi wymiarami lub zagrożeniami dla bezpieczeństwa. Celem tego artykułu jest wskazanie roli, jaką Rada Bezpieczeństwa odgrywa lub zaczyna odgrywać w związku z zagrożeniami płynącymi ze zmian klimatu. Zastosowana metoda badawcza to przede wszystkim metoda instytucjonalno-prawna, gdyż analizie poddano głównie rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz oświadczenia przewodniczącego tejże Rady (*presidential statements*).

Kompetencje Rady Bezpieczeństwa ONZ i ewolucja pojęcia „zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego”

Rada Bezpieczeństwa ONZ jest organem który ponosi główną odpowiedzialność za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa na świecie (art. 24, Dz. U. z 1947 r., nr 23, poz. 90 z późniejszymi zmianami). To właśnie ten organ – działając na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych – może upoważnić do zastosowania różnych środków, w tym siły zbrojnej, w sytuacji kiedy stwierdzi zagrożenie dla pokoju, naruszenie pokoju lub akt agresji. Pozostałe, nie siłowe, środki mogą obejmować całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji: kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, telegraficznej, radiowej i innej, jak również zerwanie stosunków dyplomatycznych (art. 41 Karty).

Współcześnie pojęcie bezpieczeństwa wykracza poza aspekt militarny. Począwszy od lat 90. XX wieku Rada Bezpieczeństwa ONZ szeroko interpretowała termin „zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa” obejmując nim m.in. konflikty zbrojne międzynarodowe i niemiędzynarodowe, poważne naruszenia praw człowieka [np. rez. 794 (1992) dotyczące naruszeń praw człowieka w Somalii czy 929 (1994) dotycząca ludobójstwa w Rwandzie], odmowę prawa do samostanowienia, proliferację broni masowego rażenia [np. rez. 1540 (2004) i międzynarodowy terroryzm (np. rez. 1368 (2001) i 1373 (2001) wydane po atakach terrorystycznych z 11 września 2001 r.]. Rada Bezpieczeństwa uznała za takowe zagrożenie także epidemię chorób takich jak HIV/AIDS [rez. Rady Bezpieczeństwa 1308 (2000), preambuła; rez. Rady Bezpieczeństwa 1983 (2011), preambuła, paragraf 6] czy ostatnio Eboli (ONZ powołała UNMEER – *UN Mission for Ebola Emergency Response*) (rez. Rady Bezpieczeństwa 2177 (2014), preambuła), co z kolei wskazuje na postępującą sekurytyzację zdrowia publicznego (Grzebyk, 2014/2015, s. 83). Można także uznać, że w rez. 1908 (2010) Rada Bezpieczeństwa pośrednio wskazała, że również trzęsienie ziemi na Haiti może stanowić zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa, kiedy w konsekwencji tego wydarzenia zwiększyła siły MINUSTAH (*United Nations Stabilization Mission in Haiti*) (paragraf 1). Już w 1992 r. w *Presidential Statement S/23500* Rada Bezpieczeństwa przyjęła nowe podejście, kiedy wskazała, że brak wojen i konfliktów zbrojnych między państwami sam w sobie nie zapewnia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Pozamilitarne źródła niestabilności w takich obszarach jak gospodarczy, społeczny, humanitarny i ekologiczny stały się zagrożeniem do pokoju i bezpieczeństwa. Państwa członkowskie ONZ poprzez odpowiednie organa, muszą dać najwyższy priorytet rozwiązaniu tych problemów (*Note by the President of the Security Council, S/23500*, 31 stycznia 1992 r., s. 3; Scott, Ku, 2018, s. 3-9).

Jak wskazuje Andreas Motzfeldt Kravik, Rada Bezpieczeństwa może zajmować się zmianami klimatu na trzy sposoby. Po pierwsze, może to robić w ramach reakcji na toczące się konflikty zbrojne. Zdaniem tego autora, wybuch walk zbrojnych w Libii, Sudanie Południowym, Jemenie i Syrii został wywołany lub co najmniej przyspieszony przez nadzwyczajne susze, burze i ekstremalne powodzie, które spowodowały ekonomiczne i polityczne zawirowania i niestabilność. Tymi konfliktami Rada zajmuje się stale, więc element zmian klimatu nie jest tu wyekspozowany czy też umieszczony na pierwszym miejscu. Jest on przywołany w kontekście konfliktów zbrojnych¹. W opinii innych autorów, czynniki środowiskowe (i demograficzne) mogą być wtórne wobec czynników ekonomicznych i politycznych konfliktów mających wpływ na wybuch i trwanie konfliktów zbrojnych². Po drugie, Rada Bezpieczeństwa może nakazać podjęcie konkretnych środ-

¹ A.M. Kravik, *The Security Council and Climate Change – Too Hot to Handle?*, EJIL Talk!, 26 kwietnia 2018 r., dostępne na stronie internetowej: <https://www.ejiltalk.org/the-security-council-and-climate-change-too-hot-to-handle/> (dostęp z dnia: 27.04.2018). Zob. też: M. Brzoska, *The securitization of climate change and the power of conceptions of security*, s. 141, dostępne na stronie internetowej: https://www.sicherheit-und-frieden.nomos.de/fileadmin/suf/doc/Aufsatz_SuF_09_03.pdf (dostęp z dnia 06.03.2019).

² C. Raleigh, H. Urdal, *Climate change, environmental degradation and armed conflict*, „Political Geography” 2007, nr 26, s. 691; O. M. Theisen, H. Buhaug, *Is climate change a driver of armed conflict?*, „Climate Change” 2013, nr 3, s. 613-625. H. Buhaug wskazuje, że podczas gdy zmiany klimatu same w sobie nie po-

ków, aby zapobiegać zmianom klimatu stanowiącym niezależną przyczynę konfliktu. Takie rozwiązanie obejmuje dalej idące podejście i działania niż tylko walkę z brutalnymi skutkami zmian klimatu bez bezpośredniego reagowania na zmiany klimatyczne. Po trzecie, Rada może rozwiązać problemy związane ze zmianami klimatu, również poza ramami konfliktu zbrojnego. To jest szczególnie dotkliwy problem dla większości tzw. małych wyspiarskich państw rozwijających się, których istnieniu zagraża podnoszenie się poziomu morza, huragany i kurczące się zasoby naturalne (Kravik, 2018, on line).

Jeżeli chodzi o zmiany klimatu to po raz pierwszy w 2007 r. na forum Rady Bezpieczeństwa odbyła się większa debata na temat skutków zmian klimatu w zakresie bezpieczeństwa. Całodniowe spotkanie, zwołane przez Wielką Brytanię, miało na celu zbadaanie związku między sprawami energetycznymi, bezpieczeństwem i klimatem. Głos zabrało ponad pięćdziesiąt delegacji, reprezentujących zagrożone państwa wyspiarskie i uprzemysłowionych emitentów gazów cieplarnianych. Podczas gdy niektórzy mówcy pochwalili inicjatywę, pojawiły się zastrzeżenia ze strony krajów rozwijających się, które postrzegały zmiany klimatyczne jako zagrożenie rozwoju społeczno-gospodarczego, którym powinno się zajmować się bardziej reprezentatywne Zgromadzenie Ogólne ONZ (*Security Council Holds First-Ever Debate on Impact of Climate Change on Peace, Security, Hearing Over 50 Speakers*, 2007). Warto przytoczyć stanowiska kilku ważniejszych państw. Przedstawicielka Wielkiej Brytanii stwierdziła, że zmiany klimatu są kwestią bezpieczeństwa, ale nie wąskiego bezpieczeństwa narodowego, lecz zbiorowego bezpieczeństwa całej społeczności międzynarodowej w coraz bardziej współzależnym świecie (*Security Council Holds First-Ever Debate on Impact of Climate Change on Peace, Security, Hearing Over 50 Speakers*, 2007).

Przedstawiciel Chin był jednym z tych, którzy twierdzili, że Rada nie jest właściwym forum do debaty na temat zmian klimatycznych. Dodał, że kraje rozwijające się uważają, że Rada Bezpieczeństwa ani nie ma kompetencji w zakresie zajmowania się zmianami klimatu ani nie jest właściwym miejscem podejmowania decyzji wymagających szerokiego udziału państw koniecznego dla ich szerokiej akceptacji. Zdaniem ChRL, zmiany klimatu mogą mieć pewne konsekwencje dla bezpieczeństwa, ale ogólnie rzecz biorąc, jest to kwestia zrównoważonego rozwoju (*Security Council Holds First-Ever Debate on Impact of Climate Change on Peace, Security, Hearing Over 50 Speakers*, 2007). Pakistan, reprezentujący grupę 77 państw rozwijających się, zgodził się, że głównym zadaniem Rady Bezpieczeństwa jest utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, natomiast kwestie takie jak ekonomiczny i społeczny rozwój mieszczą się w zakresie kompetencji

wodują konfliktu zbrojnego, ich skutki mogą mieć wpływ na dynamikę interakcji (w tym gwałtowny spór) między aktorami społecznymi. Jednak taki efekt wystąpi w połączeniu z innymi rozpowszechnionymi czynnikami/przyczynami konfliktu i zawsze jest kształtowany przez konkretny kontekst. Na przykład, potencjał wywołania konfliktu przez suszę zależy od lokalnego użytkowania gruntów (np. do produkcji rolnej, jako obszaru mieszkalnego lub niezagospodarowanego terenu), wrażliwości dotkniętej populacji i jej zdolności radzenia sobie z sytuacjami kryzysowi (np. dostęp do wód gruntowych i systemów irygacyjnych, alternatywne sposoby życia) i od reakcji państwa (pomoc humanitarna, dotacje, kontrola cen) – zob. *Climate Change and Conflict. Taking Stock*, s. 333-334, dostępne na stronie internetowej: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/peps.2016.22.issue-4/peps-2016-0034/peps-2016-0034.pdf> (dostęp z dnia: 06.03.2019).

Rady Gospodarczo-Społecznej i Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Coraz wyraźniejsze wkraczanie Rady w zakres kompetencji innych organów ONZ stanowi „zniekształcenie” (*distortion*) zasad i celów Karty Narodów Zjednoczonych (*Security Council Holds First-Ever Debate on Impact of Climate Change on Peace, Security, Hearing Over 50 Speakers*, 2007). Rosja dodała, że problem zmian klimatu powinien być rozpatrywany w sposób całościowy biorąc pod uwagę jego różne aspekty i jako taki powinien być przedmiotem działań m.in. Światowej Organizacji Meteorologicznej, Zgromadzenia Ogólnego ONZ czy Komisji Zrównoważonego Rozwoju. Rada Bezpieczeństwa powinna zajmować się tym problemem tylko w granicach swojego mandatu (*Security Council Holds First-Ever Debate on Impact of Climate Change on Peace, Security, Hearing Over 50 Speakers*, 2007). Z kolei reprezentant Papui Nowej Gwinei, przemawiając w imieniu małych wyspiarskich państw na Pacyfiku (*Pacific Islands Forum*) zauważył, że wpływ zmian klimatu na małe państwa wyspiarskie jest dla nich tak samo groźny użycie siły zbrojnej wobec dużych państw. W rezultacie zmian klimatu państwa wyspiarskie będą musiały stawić czoła masowym migracjom ludności podobnym do tych wywoływanych przez konflikty zbrojne (*Security Council Holds First-Ever Debate on Impact of Climate Change on Peace, Security, Hearing Over 50 Speakers*, 2007). Trudno odmówić temu stwierdzeniu słuszności. Generalnie, państwa Europy i małe wyspiarskie państwa rozwijające się opierały na aktywnej roli Rady Bezpieczeństwa w walce ze zmianami klimatu, natomiast państwa rozwijające się, niezaangażowane i Chiny zajmowały stanowisko przeciwne.

W kolejnym oświadczeniu przewodniczącego Rady Bezpieczeństwa z 2011 r. można przeczytać dość konserwatywne stwierdzenie, że możliwe negatywne skutki zmian klimatu mogą w długoterminowej perspektywie pogłębić niektóre istniejące zagrożenia dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (*Security Council, in Statement, Says ‘Contextual Information’ on Possible Security Implications of Climate Change Important When Climate Impacts Drive Conflict*, 2011). Sformułowanie to wskazuje, że te negatywne skutki tylko mogą pogłębić istniejące zagrożenia, co nie musi być nieuchronne oraz mogą je pogłębić raczej w długoterminowej perspektywie. W tym samym tekście przywołano jednak opinię Sekretarza Generalnego ONZ, zgodnie z którą zmiany klimatu nie tylko pogłębiają zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa, ale same takie zagrożenie stanowią (*Security Council, in Statement, Says ‘Contextual Information’ on Possible Security Implications of Climate Change Important When Climate Impacts Drive Conflict*, 2011).

Sama Rada Bezpieczeństwa wydała kilka rezolucji, w których wskazała *expressis verbis*, że zmiany klimatu stanowią zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie. W serii rezolucji dotyczących bezpieczeństwa w Afryce i Somalii Rada Bezpieczeństwa uznała niekorzystne skutki zmian klimatu i zmian ekologicznych, między innymi dla stabilności regionu, w tym poprzez niedobór wody, suszę, pustynnienie, degradację gleby i brak bezpieczeństwa żywnościowego. Podkreśliła także potrzebę odpowiedniej oceny ryzyka i strategii zarządzania ryzykiem przez rządy oraz ONZ w odniesieniu do tych czynników [rez. Rady Bezpieczeństwa nr: 2349 (2017), paragraf 26; 2408 (2018), preambuła]. Rezolucje te po raz pierwszy wyraźnie wskazują na istnienie związku między skutkami zmian klimatu a niestabilnością w danym regionie lub kraju. Można również zauważyć, że poprzez podjęcie tematu zmian klimatu Rada Bezpieczeństwa uznała się

za kompetentną do zajmowania się tym zagadnieniem. Z tych powodów rezolucje te należy uznać za przełomowe.

Z drugiej jednak strony Rada Bezpieczeństwa skupia się na skutkach zmian klimatu, a nie zmianie klimatu jako takiej. Nie nakłada na państwa członkowskie ONZ żadnych obowiązków w tym kontekście. Zajmuje się skutkami zmian klimatu w ograniczonym zakresie, w dużej mierze związanym z konfliktami zbrojnymi. Warto pamiętać, że zarówno region południowej Afryki jak i Somalia są obszarami, na których ciągle toczą się działania zbrojne. Dla wspomnianych już małych państw wyspiarskich i wielu państw rozwijających się rezolucje te nie stanowią aż tak dużego przełomu, gdyż ich zastosowanie jest wyraźnie ograniczone (szerzej na temat roli Rady Bezpieczeństwa w kontekście zmian klimatu zob. Scott, Ku, 2018).

Dlatego warto wskazać na badania dowodzące istnienia związku między zmianami klimatu a wybuchami konfliktów zbrojnych. Naukowcy z Uniwersytetu Stanforda i Uniwersytetu Berkley w swoich badaniach stwierdzili, że w ramach szybko rosnącej liczby projektów, bada się czy zmiany klimatu mogą mieć wpływ na konflikty zbrojne. Czerpiąc z dorobku archeologii, kryminologii, ekonomii, geografii, historii, nauk politycznych i psychologii znaleźli oni silny dowód na związek przyczynowy łączący zmiany klimatyczne z konfliktem zbrojnym w różnych skalach przestrzennych i czasowych oraz we wszystkich głównych regionach świata. Zgodnie z ich badaniami, odchylenia od normalnej ilości opadów i łagodnych temperatur systematycznie zwiększają ryzyko konfliktu (Hsiang, Burke, Miguel, on line).

Wpływowi politycy zgodzili się, że globalne ocieplenie przyczyniło się do wybuchu konfliktu w Syrii. Barack Obama stwierdził, że to nie zmiany klimatu spowodowały konflikty, które widzimy na całym świecie, ale w przypadku Syrii to susze i nieurodzaj oraz wysokie ceny żywności przyczyniły się do wybuchu zamieszek. Z kolei Bernie Sanders dodał, że zmiany klimatu są bezpośrednio związane ze wzrostem terroryzmu (Meyer, 2018, on line; Kelly, Mohtadi, Cane, Seager, Kushnir, 2015, on line).

Zakończenie

Zmiany klimatu wywołują skutki, które mogą być równie niszczycielskie, szkodliwe i śmiertelne jak konflikty zbrojne. Jako takie kwalifikują się jako zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie. Pojęcie to przeszło ewolucję, która znalazła odzwierciedlenie w rezolucjach wskazujących, że choroby takie jak HIV/AIDS i Ebola czy wreszcie zmiany klimatu mogą takie zagrożenie stanowić. Jednak Rada Bezpieczeństwa nadal jest daleka od podejmowania stanowczych kroków przeciwko zmianom klimatycznym. Trend wydaje się być jednak wyraźny. Rada jednoznacznie uznaje dziś, że zmiany klimatu mogą mieć konsekwencje dla bezpieczeństwa międzynarodowego. W dwóch analizowanych wyżej rezolucjach Rada podkreśliła konieczność po stronie państw podjęcia aktywnych działań w celu przeciwdziałania niekorzystnym skutkom zmian klimatu, był to jednak bardziej apel niż wiążące wezwanie. Wciąż jednak działania czy też apele Rady Bezpieczeństwa ograniczają się do kontekstu konfliktu zbrojnego i jego zapobiegania. Świadczą

o tym oświadczenia przewodniczących Rady z lat 2007 i 2011 roku oraz rezolucja 2349. To oznacza, że Rada Bezpieczeństwa podchodzi do zmian klimatu raczej zachowawczo. Z drugiej strony ważne jest, że Rada nareszcie się tym problemem zajęła. Zmiany klimatu mają wyrazisty aspekt także poza-konfliktowy. Mogą się bowiem przyczynić wręcz do zanikania całych państw wskutek podnoszenia się poziomu mórz i oceanów oraz do występowania w różnych państwach i regionach anomalii pogodowych i klęsk naturalnych dotyczących ludności. W rezultacie, zmiany klimatu nie stanowią dziś tylko kwestii z zakresu rozwoju, ale także bezpieczeństwa, a wręcz przetrwania.

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa zdecyduje się przeciwdziałać zmianom klimatu, ma możliwość podjęcia wielu środków. Mogłaby, na przykład, zobowiązać państwa do podejmowania działań przyjaznych dla klimatu, w tym legislacyjnych lub nałożyć sankcje na osoby lub podmioty, które nie przestrzegają międzynarodowych standardów ochrony środowiska (Kravik, 2018, on line). Wśród znacznie bardziej konserwatywnych pomysłów wymienia się wezwanie krajów ubiegających się o miejsce w Radzie do sformułowania konkretnej wizji, w jaki sposób Rada powinna dokonać postępu w walce ze zmianami klimatu. Powinny to robić nie tylko państwa kandydujące na niestałych członków, ale również te, które aspirują do stałego członkostwa w rozszerzonej, zreformowanej Radzie Bezpieczeństwa, w szczególności Japonia, Niemcy, Brazylia i Indie. Istotna byłaby odpowiedź na pytanie: w jaki sposób państwa te postrzegają problem zmian klimatu w odniesieniu do mandatu Rady, ze szczególnym uwzględnieniem dyplomacji prewencyjnej, odporności na katastrofy naturalne i przesiedlenia? (Conca, 2017, on line). Niestety w związku z podziałami politycznymi Rada Bezpieczeństwa może być niezdolna do spójnego i skutecznego działania (*In Hindsight: The Security Council and Climate Change - An Ambivalent Relationship*, 2017). Wystarczy chociażby wspomnieć o zapowiedzi prezydenta USA Donalda Trumpa wycofania z Traktatu paryskiego dotyczącego klimatu, którego implementacja jest uważana na jedyną możliwość zatrzymania negatywnych skutków zmian klimatu (Volcovici, 2017, on line).

Wydaje się, że powaga i znaczenie problemu zmian klimatu nie tylko dla pokoju i bezpieczeństwa na świecie, ale wręcz dla przetrwania całej ludzkości są tak istotne, że trudno sobie wyobrazić, aby Rada Bezpieczeństwa się tym zagadnieniem nie zajęła. Działania podjęte w ciągu ostatniej dekady, począwszy od 2007 r., wskazują, że mimo pewnych rozbieżności Rada Bezpieczeństwa zamierza się tym problemem zająć, traktując go jako zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa, co prawda, na chwilę obecną raczej w kontekście konfliktu zbrojnego.

Bibliografia

- Arctic Climate Impact Assessment, Impact of a Warming Arctic* (2004). Cambridge: Cambridge University Press.
- Balcerowicz B. (2002). *Pokój i "nie-pokój". Na progu XXI wieku*. Warszawa: Dom Wydawniczy Bellona.

- Cassotta S., Hossain K., Ren J., Goodsite M. E. (2015). Climate Change and China as a Global Emerging Regulatory Sea Power in the Arctic Ocean: Is China a Threat for Arctic Ocean Security? *Beijing Law Review*, 6, 199-207.
- Cichy A., Szyjko C. (2014). *Bezpieczeństwo międzynarodowe w teorii i praktyce. Wybrane aspekty prawno-organizacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Conca K. (2017). *The UN Security Council and Climate Change*. Oxford Research Group. Pobrano 25 maja 2018 r. z <https://sustainablesecurity.org/2017/12/06/the-un-security-council-and-climate-change/>.
- Drabik K. (2013). *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Global Risks 2014. Ninth Edition*. World Economic Forum Report (2014). Pobrano 25 maja z <http://reports.weforum.org/global-risks-2014/>.
- Global Risks 2018. 13th Edition*. World Economic Forum Report (2018). Pobrano z http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf.
- Górka-Winter B. (2003). Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa. W: S. Dębski, B. Górka-Winter (red.). *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa* (59-70). Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Grzebyk P. (2014/2015). Testowanie Rady Bezpieczeństwa w czasach niepokoju – działalność RB ONZ w 2014 r. *Rocznik Strategiczny*, 75-92.
- Heyd T. (2013). Human security and personal responsibilities in light of climate change defeatism and complacency. W: L. Sygna, K. O'Brien, J. Wolf (red.). *A Changing Environment for Human Security. Transformative approaches to research, policy and action*. Londyn i Nowy Jork: Routledge.
- Hsiang S. M., Burke M., Miguel E. (2013). *Quantifying the Influence of Climate on Human Conflict*. Pobrano 25 maja 2018 r. z <http://science.sciencemag.org/content/341/6151/1235367>.
- Hull Z. (2009). Bezpieczeństwo ekologiczne – stan obecny i perspektywy rozwoju. W: R. Rosa, R. Matysiuk (red.). *Bezpieczeństwo i prawa człowieka w teoriach i praktyce społecznej początków XXI wieku*. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Increasing Relevance of Treaties: The Case of the Arctic* (2014). AJIL Unbound. Pobrano 24 maja 2018 r. z <http://www.asil.org/blogs/increasing-relevance-treaties-case-arctic-agma-end-treaties>.
- In Hindsight: The Security Council and Climate Change-An Ambivalent Relationship (2017). Pobrano 24 maja 2018 r. z http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2017-08/the_security_council_and_climate_change_an_ambivalent_relationship.php.
- Karta Narodów Zjednoczonych z dnia 26 czerwca 1945 r., Dz. U. z 1947 r., nr 23, poz. 90 z późniejszymi zmianami.
- Kelly C. P., Mohtadi S., Cane M. A., Seager R., Kushnir Y. (2015). *Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought*. Pobrano 24 maja 2018 r. z <http://www.pnas.org/content/112/11/3241>.
- Kravic A. M. (2018). *The Security Council and Climate Change – Too Hot to Handle?*, EJIL Talk! Pobrano 25 maja 2018 r. z <https://www.ejiltalk.org/the-security-council-and-climate-change-too-hot-to-handle/>.
- Kukułka J. (1982). Bezpieczeństwo a współpraca europejska; współzależności i sprzeczności interesów. *Sprawy Międzynarodowe*, 7.
- Madej M. (2007). *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Menkiszak M. (2003). Traktaty podstawowe pomiędzy Polską a jej wschodnimi sąsiadami, a podejście minimalistyczne w analizie bezpieczeństwa międzynarodowego. W: S. Dębski, B. Górka-Winter (red.). *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa* (115-126). Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Meyer R. (2018). *Does Climate Change Cause More War?* Pobrano 25 maja 2018 r. z <https://www.theatlantic.com/science/archive/2018/02/does-climate-change-cause-more-war/553040/>.
- Mikołajczyk B. (2010). Migracje klimatyczne i ekologiczne – zagrożenie dla bezpieczeństwa i wyzwanie dla prawa międzynarodowego. W: J. Symonides (red.). *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń* (460-476). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010.

- Oliver S. (2009). A New Challenge to International Law: The Disappearance of the Entire Territory of a State. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2009, 6, 209-243.
- Rada Bezpieczeństwa, *Note by the President of the Security Council*, S/23500 (1992). Pobrano 25 maja 2018 r. z <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96F-F9%7D/PKO%20S%2023500.pdf>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 794 (1992) dotycząca naruszeń praw człowieka w Somalii. Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 929 (1994) dotycząca ludobójstwa w Rwandzie. Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ 1308 (2000). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1368 (2001). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1373 (2001). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ 1540 (2004). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ 1983 (2011). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ 2177 (2014). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2349 (2017). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2408 (2018). Pobrano dnia 25 maja 2018 r. z <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
- Rosa R., Lipińska-Rzeszutek M., Kubiak K. (2007). *Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego. Tradycja, współczesność, nowe wyzwania*. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Rotfeld A. D. (1990). *Europejski system bezpieczeństwa in statu nascendi*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Rotfeld A. D. (2003). System bezpieczeństwa międzynarodowego po 11 września 2001. W: R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.). *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – Koncepcje – Instytucje*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Scott S. V., Ku Ch. (2018). The UN Security Council and global action on climate change. W: S. V. Scott, Ch. Ku (red.). *Climate Change and the UN Security Council*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Security Council Holds First-Ever Debate on Impact of Climate Change on Peace, Security, Hearing Over 50 Speakers*, 17 kwietnia 2007 r. Pobrano 25 maja z <https://www.un.org/press/en/2007/sc9000.doc.htm>.
- Security Council, in Statement, Says 'Contextual Information' on Possible Security Implications of Climate Change Important When Climate Impacts Drive Conflict*, SC/10332, 20 lipca 2011 r. Pobrano 25 maja 2018 r. z <https://www.un.org/press/en/2011/sc10332.doc.htm>.
- Szpak A. (2016). *Budowanie pokoju a bezpieczeństwo ludzkie – wzajemne relacje*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Van Tuyn P. (2013). *America's Arctic: climate change impacts on indigenous peoples and subsistence*. W: R. Abate, E. A. Kronk (red.). *Climate Change and Indigenous Peoples: The Search for Legal Remedies* (263-286). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Volcovič V. (2017). *U.S. submits formal notice of withdrawal from Paris climate pact*. Pobrano 25 maja 2018 r. z <https://www.reuters.com/article/us-un-climate-usa-paris/u-s-submits-formal-notice-of-withdrawal-from-paris-climate-pact-idUSKBN1AK2FM>.